DATE INEDITE DESPRE ÎNCEPUTURILE PRESEI ROMÂNEŞTI DIN JUDEŢUL HUNEDOARA (1919-1921)

IOACHIM LAZĂR
Hunedoara
ioachim_lazar@yahoo.com

Cuvinte cheie: ziar, revistă, presă, redactor, primar, pretor, prefectură, plasă
Keywords: newspaper, magazine, press, editor, mayor, *praetor*, prefecture, district

*Până la Unirea din 1918 doar câteva localităţi din judeţul Hunedoara au izbutit să publice presă în limba română, printre acestea înscriindu-se oraşul Orăştie, la care s-au adăugat comunele Petroşani şi Vulcan. Celelalte localităţi hunedorene, între care oraşele Deva, Haţeg şi Hunedoara, precum şi comunele Brad, Ilia, Geoagiu, n-au reuşit să-şi tipărească vreun ziar sau revistă în limba română. În fondurile Secţiei Judeţene Hunedoara a Arhivelor Naţionale am depistat o serie de documente inedite sau mai puţin cunoscute, care aduc noi date despre înfiinţarea primelor ziare româneşti în oraşele Deva (*România Liberă, România*), Hunedoara (*Glasul Hunedoarei*), Petroşani (*Glasul Muncitorimei*) şi Orăştie (*Bumbuşca*).*

La înfiinţarea acestor ziare în limba română au participat importante personalităţi din judeţul Hunedoara, care au contribuit la realizarea Marii Uniri din 1918, între care amintim pe Dante German, dr. Petru Groza, dr. Simion Câmpean, dr. George Dănilă, dr. Gheorghe Dubleş, Vasile C. Osvadă, Nicolae Macrea, Valeriu Bora.

Presa românească a apărut şi s-a dezvoltat puternic în oraşul Deva după realizarea Marii Uniri din 1918. Dispariţia cenzurii maghiare din perioada dualismului a deschis calea dezvoltării rapide a presei româneşti din judeţul Hunedoara, cu excepţia Orăştiei unde au apărut reviste şi ziare româneşti începând cu *Revista Orăştiei* (1895-1899). Presa românească din Orăştie a continuat cu *Activitatea* (1901-1905), *Libertatea* (1902-1940), *Foaie interesantă* (1907-1917 şi 1919-1933), *Studii ştiinţifice* (1910-1912), sub redacţia lui Gavril Todica[1]. Tot la Orăştie a apărut una dintre cele mai valoroase publicaţii, *Cosânzeana* (1911-1915)[2]. La 15 februarie 1906 a apărut la Petroşani ziarul *Adevérul* (*Glasul poporului*) organ al Partidului Social Democrat Român din Ungaria, cu apariţie săptămânală[3]. Pe frontispiciul se menţionează: „foaie pentru poporul muncitor român din Ungaria”[4]. În numărul inaugural a fost publicat un apel de organizare către „robii Munţilor din Petroşani-Lupeni”[5].

În Valea Jiului (Vulcan), prima revistă în limba română a apărut în anul 1916 şi se intitula *Calea Vieţii*[6]. Revista a fost tipărită din iniţiativa preotului greco-catolic Dr. Nicolae Brânzeu, care a funcţionat între anii 1910-1916, ca preot al parohiei

[1] Andruş 1984-1985, p. 403-434.
[2] Andruş 1984-1985, p. 403-434.
[3] Toma 2012, p. 411-453. Ziarul a apărut la Budapesta (Informaţie Mircea Baron).
[4] Toma 2012, p. 411-453.
[5] Toma 2012, p. 411-453.
[6] Baron 2000, p. 292-295.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

greco-catolice din Coroieşti-Vulcan[7]. Cele 8 numere ale revistei au fost tipărite la Vulcan, în perioada ianuarie-august 1916[8]. Revista a fost tipărită în 2.000 de exemplare, un tiraj mare pentru acel timp[9].

Cu obiectivitate, trebuie să precizăm că în oraşele Deva, Hunedoara, Haţeg şi Brad n-a apărut nici un ziar românesc până la 1918. În perioada 1919-1939, în oraşul Deva au fost editate 50 de periodice, dintre care 8 în limba maghiară şi 42 în limba română[10]. În activitatea publicistică deveană s-au implicat o serie de intelectuali, avocaţi, profesori, politicieni, preoţi, învăţători care au jertfit din avutul lor pentru a-l pune la îndemâna populaţiei româneşti a oraşului reşedinţă a judeţului Hunedoara.

I. Ziarul *ROMÂNIA LIBERĂ* (*ROMÂNIA*) Deva.

Primul ziar românesc înfiinţat la Deva a purtat titlul *România Liberă* şi a avut redacţia pe strada Regina Maria, nr. 5. Cererea de înfiinţare aparţinea cunoscutului profesor Dante German din Deva. La 3 octombrie 1919, avocatul şi profesorul Dante German se adresa Subprefecturii judeţului Hunedoara cu următoarea scrisoare:

„Domnule Subprefect,

Binevoiţi Vă rog, a lua la cunoştinţă şi a aproba apariţia în Deva a unui ziar naţional independent «România Liberă». Ziarul va apărea sub redacţia subsemnatului. În interesul lămuririi opiniei publice, îndeosebi din judeţul Hunedoara, apariţia unui organ de publicitate în interesul şi serviciul exclusiv al cauzei publice este o necesitate deosebită.

Numărul 1 al ziarului susnumit va apărea sâmbătă în 5 octombrie a.c. În general ziarul va apărea Miercurea şi Duminica, în fiecare săptămână, în tipografia Fraţii Hirsch din loc. Timp nedeterminat.

Rog binevoitoarea aprobare. Deva la 3 octombrie 1919.

Cu stimă,

Av. Dante German, profesor”[11].

Subprefectul judeţului Hunedoara îi răspundea profesorului Dante German, la 3 octombrie 1919, următoarele: „Cererea D-voastră înaintată subprefectului se ia la cunoştinţă. Vi se impun obligamentele prevăzute de art. 4 al decretului IX, respectiv ordinului circular cu privire la executarea decretului sus amintit, precum şi de a anunţa apariţia ziarului Biroului de informaţii instituit pe lângă M. C. G.”[12].

La 25 octombrie 1919, subprefectul judeţului Hunedoara trimitea Redacţiei ziarului *România Liberă* următorul document: „Având în vedere că rugarea D-voastră prin care anunţaţi înfiinţarea ziarului «România Liberă» nu cuprinde toate datele prevăzute de §-ul 16 al Legii de presă. Mai departe considerăm că certificatul oficios pretins de §-ul 17 al legii sus amintite încă n-a fost alăturat cererii, sunteţi invitaţi de a face întregirea necesară în răstimp de 8 zile, producând totodată şi certificatul menţionat. Vi se impune totodată obligamentul prevăzut de § 5 al Legii de presă.

Deva la 25 octombrie 1919”[13].

[7] Baron 2000, p. 292-295.
[8] Baron 2000, p. 292-295.
[9] Baron 2004, p. 551-572.
[10] Ardeleanu 1974-1975, p. 419-421.
[11] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 17.
[12] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 16.
[13] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921 f. 15.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

În afacerea apariţiei ziarului îşi face intrarea şi cunoscutul om politic din Deva Dr. Petru Groza, care preia responsabilitatea conducerii ziarului *România Liberă*. La 3 noiembrie 1919 el obţinea din partea Primăriei şi consiliului oraşului Deva, următorul document:

„CERTIFICAT

Se certifică de către consiliul orăşenesc, că d-l Dr. Petru Groza avocat, editor şi redactor responsabil a ziarului «România Liberă», domiciliat în oraşul Deva, e maiorean, e cetăţean român, care stabil locuieşte pe teritoriul României; totodată se certifică, că în timp de 5 ani pentru cauze criminale şi în timp de 3 ani pentru contravenienţe pedepsit nu a fost, sub concurs sau curatelă nu stă, drepturile politice nu-i sunt suspendate, nu se află nici în arest preventiv sau arest ordonat de judecătorie şi nici nu e liberat condiţionat.

Certificatul s-a eliberat la cerere. Deva la 3 noiembrie 1919.

Primnotar, Primar,
ss. indescifrabil ss indescifrabil”[14].

Dr. Petru Groza înaintează în 4 noiembrie 1919, subprefecturii judeţului Hunedoara, următorul raport[15]:

„Domnule subprefect

Satisfăcând provocării D-voastră nr. 6.187/1919 am onorul a anunţa ca întregire, conform §-ului 16 al legii de presă că:

1-2). Numele şi locuinţa editorului şi redactorului responsabil este: Dr. Petru Groza, avocat, Deva, Strada Avram Iancu, 4.

3. Tipografia unde se tipăreşte şi înmulţeşte: Hirsch Adolf, Deva.

4. Titlul, forma, locul şi timpul apariţiei ziarului: «România Liberă», în formă de coală întreagă, apare în Deva, Joia şi Duminica.

5. Caracterul ziarului: politic şi social.

6. Locul de unde se face propagarea: Deva, Tipografia Hirsch Adolf. (Orient).

În înţelesul Legii de presă, § 17, aclud sub A/, atestatul autentic al Consiliului orăşenesc din Deva, că redactorul şi editorul responsabil al ziarului satisface condiţiile impuse de acest paragraf.

În sfârşit, declar că voi satisface atât dispoziţiile § 5 cât şi tuturor dispoziţiilor prescrise de legea de presă.

Rog, pe baza celor amintite, să luaţi la cunoştinţă acest raport.

Cu stimă,
Dr. Petru Groza
Redactor şi editor responsabil”[16].

Raportul a fost înregistrat la Subprefectura judeţului Hunedoara, sub nr. 6.889 din 4 noiembrie 1919 şi a fost luat la cunoştinţă de către subprefect la 6 noiembrie 1919[17]. În 8 noiembrie 1919 se comunica Domnului Dr. Petru Groza, deputat în Camera Română şi redactor responsabil al ziarului *România Liberă* Deva, că: „Raportul D-voastră

[14] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 25.
[15] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921 f. 23.
[16] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 23
[17] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 23 v.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

înregistrat la nr. 6.889/919 subpref., prin care satisfaceţi invitării noastre cu nr. 6.187/919 subpref., anunţând că vă veţi conforma tuturor dispoziţiilor prevăzute de legea de presă, se ia la cunoştinţă. Deva la 8/XI 919, subprefect, ss. indescifrabil”[18].

Subprefectura judeţului Hunedoara expedia telegrame, în 25 iunie 1921, preturilor din judeţ şi primăriilor oraşelor Deva, Haţeg, Hunedoara şi Orăştie, cerându-le „să raporteze, în termen de 3 zile, ce ziare şi publicaţiuni periodice apar în oraşul, plasa D-voastră şi tirajul lor”[19].

La 27 iunie 1921, Primăria oraşului înainta subprefectului următorul document[20]: „Domnule subprefect, la ord. D-tră nr. 4.374/1921 am onoare a vă raporta că în oraşul nostru apar următoarele foi săptămânale: «Deva és Vidéke», «Hunyadvármegye», «România Liberă» şi «Solia Dreptăţii», toate în 4 pagini. Publicaţiuni periodice nu sunt. Deva 27 iunie 1921, Primar ss indescifrabil”[21].

Între 27 iunie şi 13 iulie 1921, ziarul *Solia Dreptăţii*, care apăruse până atunci la Deva, este transferat la Orăştie, unde apărea, săptămânal, în tiraj de 1.000 exemplare[22]. Acest transfer este confirmat şi de către Consiliul oraşului Orăştie, care a înaintat subprefecturii judeţului Hunedoara, raportul din 27 iunie 1921, în care se menţiona că „în oraşul Orăştie apare săptămânal «Libertatea» în 4.000 exemplare, «Solia Dreptăţii» în 1.000 exemplare şi «Szászváros és Vidéke», în 320 exemplare”[23].

La 11 iulie 1921, Primăria oraşului Deva comunică tirajul ziarelor care apăreau în oraşul Deva, care era următorul: „«Solia Dreptăţii» 1.500 exemplare, «Deva és Vidéke» 800 exemplare, «Hunyadvármegye» 600 exemplare şi «România Liberă» 2.500 exemplare”[24].

Primpretorul plasei Petroşani raporta Subprefecturii judeţului Hunedoara, la 28 iunie 1921, că „în Plasa Petroşani apare foaia «Graiul Muncitoresc» şi «Katolikus Tudósító». Ambele se tipăresc la tipografia Hirsch Samuil din Petroşani. Proprietarii foii: Sindicatul Naţional Român şi Eclesia bisericească R. cath. Ambele foi de săptămână”[25].

Subprefectul judeţului Hunedoara înainta prefectului, la 13 iulie 1921 „tabloul ziarelor şi publicaţiunilor periodice ce apăreau pe teritoriul acestui judeţ”[26]. Potrivit situaţiei înaintate pe teritoriul judeţului Hunedoara apăreau următoarele ziare[27]:

Nr. crt.	Numirea ziarului	Localitatea unde apare	Conţinut	Tiraj	Observaţii
1	România Liberă	Deva	Social-politic, cult.	2.500	Săptămânal
2	Deva és Vidéke	"	" "	800	Săptămânal
3	Hunyadvármegye	"	" "	600	"
4	Libertatea	Orăştie	" "	4.000	"
5	Solia Dreptăţii	"	" "	1.000	"
6	Szászváros és Vidéke	"	" "	320	"
7	Graiul Muncitoresc	Petroşani	Social-politic, cult.	6.000	"
8	Katolikus Tudósító	"	Religios-cultural	1.000	"

[18] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 22.
[19] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 14.
[20] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 11.
[21] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 11.
[22] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 3.
[23] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 12.
[24] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 22.
[25] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 13.
[26] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 2.
[27] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 2.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Primarul oraşului Haţeg raporta subprefectului, la 29 iunie 1921, că „în oraş nu apare nici o publicaţiune periodică. Jurnalele «Ţara Haţegului», «Cuvântul Adevărului», «Hatszég és Vidéke» şi «Hatszegi közlöny», care au apărut în Haţeg şi-au suspendat apariţia pe timp de nedeterminat”[28].

În cursul anului 1921 ziarului *România Liberă* i s-a schimbat numele în *România*. Laurenţiu Curea, notar judeţean şi profesorul Ioan Modrean trimiteau, la 1 august 1921, subprefectului judeţului următoarea cerere:

„Domnule Subprefect,

Cu onoare facem cunoscut că, cu ziua de azi am preluat redactarea ziarului «România Liberă» care apare în Deva. Ne rugăm să binevoiţi a ne da o adeverinţă oficioasă despre această împrejurare.

Primiţi domnule Prefect asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.

Deva, la 1 august 1921”[29].

În 3 august 1921 subprefectul Candrea răspundea cererii expediind un act către redacţia ziarului *România Liberă* cu următorul conţinut: „Luăm la cunoştinţă că pe ziua de 1august 1921 aţi preluat redactarea ziarului săptămânal «România Liberă», care apare în Deva, despre ce la cererea D-voastră vi se eliberează acest act”[30]. Actul prin care subprefectura judeţului era încunoştinţată de schimbările de la redacţia ziarului îi privea pe Laurenţiu Curea, notar judeţean Deva şi pe Ioan Modrean, profesor la Şcoala Normală Deva[31].

La 24 septembrie 1921, Laurenţiu Curea, din partea Administraţiei ziarului *România Liberă* Deva, îi comunica subprefectului judeţului Hunedoara următoarele: „Cu onoare vă aducem la cunoştinţă că titlul ziarului nostru l-am schimbat în «România», începând cu numărul 39, ce apare la 25 septembrie a.c.”[32].

În aceeaşi zi, Laurenţiu Curea, preot ortodox, român, domiciliat în Deva, comunica subprefectului „preluarea redacţiei ziarului «România» care apare la Deva, în 4 pagini, format regulat, în fiecare săptămână odată şi care ziar până în prezent a apărut sub numirea «România Liberă», tot în tipografia Fraţii Hirsch din Deva”[33].

Pentru apariţia în condiţiile legii, Laurenţiu Curea solicita primăriei ca în conformitate cu legile presei: „Vă rog să binevoiţi a-mi libera autorizaţia cuvenită”[34]. La cererea pentru autorizaţie Laurenţiu Curea a ataşat următorul document obţinut din partea poliţiei:

„Certificat

Se certifică că d-l Laurenţiu Curea, cetăţean român, preot ortodox român, domiciliat în Deva cu conduită morală bună, nepedepsit, sub faliment şi curatorat nu stă, e liber şi de la exercitarea drepturilor politice nu este oprit, în arest preventiv, arest de instrucţie nu e, nici nu este în libertate condiţionată.

Certificatul s-a eliberat la cerere conform § 17, art. XIV, 1914.

Deva 24 septembrie 1921. Şef de poliţie,

Ioan Pop”[35].

[28] SJHAN, FPJH, Dos. 91/1921, f. 7.
[29] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 8.
[30] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 6.
[31] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 6.
[32] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 5.
[33] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 2.
[34] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 2.
[35] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 3.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

La 26 septembrie 1921, Subprefectura judeţului Hunedoara se adresa Redacţiei ziarului „România”, respectiv redactorului responsabil al ziarului, Laurenţiu Curea, cerând următoarele: „Referindu-ne la anunţarea Dv. cu privire la schimbarea redactorului responsabil al ziarului «România» din loc, vă invităm a ne înainta în termen de 8 zile certificatul comunal pretins de §-ul 16 al Legii de Presă”[36].

II. Ziarul *GLASUL HUNEDOAREI* Hunedoara[37].

La un an după Unire un grup de intelectuali din oraşul Hunedoara au hotărât înfiinţarea unei gazete în limba română. În acest mod ei răspundeau definiţiei profesorului Ioan Lupaş care aprecia presa ca „unul dintre cei mai importanţi factori ai educaţiei culturale, politice şi sociale, o şcoală puternică şi extinsă în care toţi cei chemaţi pot şi trebuie să dea învăţături”[38]. Istoricul şi profesorul Ioan Lupaş făcea şi o serie de precizări în ceea ce privea scopul presei româneşti care era „trezirea poporului la viaţa naţională, mijloacele ei fiind graiul românesc, răspândirea gustului de citire şi dezvoltarea interesului pentru chestiunile politice româneşti”[39].

Iniţiativa înfiinţării primului ziar în limba română din oraşul Hunedoara au avut-o pretorul Gavril Deac şi tipograful şi editorul Iosif Wachter[40].

Ei solicită şi obţin din partea Consiliului oraşului Hunedoara următorul act:

„Atestat Oficios

Din partea Consiliului oraşului Hunedoara se testifică cum că locuitorii din Hunedoara, Josif Wachter tipograf şi editor şi Gavril Deac pretor şi redactor responsabil, sunt cetăţeni români, ambii maioreni şi după a noastră cunoştinţă nu au fost pedepsiţi pentru vreo faptă morală sau de transgresiune; sunt pe deplin posesorii a tuturor drepturilor politice şi nu stau sub vreo curatelă sau faliment.

Acest atestat s-a estradat la cerere pe baza §-lui 16, respectiv 17 a art. de lege XIV din 1914.

Hunedoara la 23 septembrie 1919.

Teofil Tulea, primar. Victor Ungur, prim-notar”[41].

Tipograful şi editorul a înştiinţat despre acţiunea de înfiinţare a ziarului *Glasul Hunedoarei*, la 25 septembrie 1919, Subprefectura judeţului Hunedoara de la care primea, la 6 octombrie 1919, trimis lui Iosif Wachter, următorul răspuns: „D-lui Iosif Wachter, Hunedoara. Încunoştinţarea D-voastră înaintată subprefecturii acestui judeţ, şi înregistrată la nr. 6.031/1919, în baza dispoziţiilor cuprinse în §-ul 19 al Legii de presă se ia la cunoştinţă. Vi se impun însă obligamentele prevăzute în art. 4 al Decretului nr. IX («Gazeta oficială», nr. 23), precum şi a dispoziţiilor cuprinse în Ordinul apărut în «Gazeta Oficială», nr. 31, cu privire la prezentarea exemplarelor obligate.

Observăm că la cazul, dacă jurnalul urmează a fi răspândit şi în de afară de teritoriul judeţului nostru, concesiunea pentru răspândirea ziarului este a se cere de la Resortul Afacerilor Interne”[42].

[36] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 3.
[37] Lazăr 2014, p. 311-316.
[38] Lupaş 1916, p. 15.
[39] Lupaş 1916, p. 23.
[40] SJHAN, FPJH, Dos. 15/1919, f. 4.
[41] SJHAN, FPJH, Dos. 15/1919, f. 4.
[42] SJHAN, FPJH, Dos. 15/1919, f. 1.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Dosarul înaintat Subprefecturii judeţului Hunedoara mai cuprindea un document care conţinea o serie de date referitoare la iniţiatorii acţiunii şi a caracterului ziarului. Documentul înaintat subprefecturii judeţului Hunedoara, la 24 septembrie 1919, avea următorul conţinut:

„Domnului subprefect Deva

În sensul § 16 a art. de lege XIV din 1914, am onoare a înştiinţa cum că cu datul de 4 octobre, a. c. încep editarea foii săptămânale, politică naţională, notificând următoarele indigiteri:

1. Numele şi locuinţa proprietarului-editor: Iosif Wachter, Hunedoara.
2. Numele şi locuinţa prim-redactorului: Victor Ungur, Hunedoara.
3. Numele şi locuinţa redactorului responsabil: Gavril Deac, Hunedoara.
4. Membrii în redacţie: Teofil Tulea, dr. George Dănilă, dr. Ioan Popoviciu, Nicolae Macrea, dr. Eugen Tulea, Valeriu Beşan, Constantin Dima, dr. Alexa Bogdan, Juliu Deac, Vasilie Greavu, dr. Georgiu Dubleşiu, Vasilie C. Osvadă, George Henţia, George Rain şi Ioan Hanica.
5. Tipografia care imprimă foaia: Tipografia lui Iosif Wachter din Hunedoara.
6. Foaia va purta numele: «Glasul Hunedoarei» care va apărea săptămânal în extensiune de o coală sau una şi jumătate.
7. Caracterul foii: Organ politic naţional român.
8. Locul de unde se distribuie: Hunedoara.

Pe lângă acestea am onoare a alătura un atestat oficios care dovedeşte cetăţenia şi maioritatea redactorului responsabil şi a editorului proprietar.

În fine răspândirea acestei foi, rog pe domnul subprefect să binevoiască a-mi da permisul provezut în § 11 a legii menţionată.

Hunedoara la 24 septembrie 1919. Iosif Wachter, editor şi proprietar”[43].

III. Ziarul *GRAIUL MUNCITORIMEI* Petroşani.

Centrul Sindicatelor Naţionale cu sediul în Petroşani trimitea Subprefectului judeţului Hunedoara, la 9 aprilie 1921, următoarea scrisoare:

„Domnule subprefect

Centrul Sindicatelor Naţionale din Transilvania şi Banat, porneşte, cu data de 17 aprilie, a. c. un ziar cu numele «Graiul Muncitorimei». Acest ziar va apărea săptămânal şi obicinuit în patru pagini, iar la sărbători şi ocazii festive mai multe. Se va tipări la Petroşani, la Tipografia Samoil Hirş, strada Regele Ferdinand, nr. 61. Redacţia este în sediul Centrului Sindicatelor Naţionale Române în palatul Primăriei Petroşani.

Redactor responsabil va fi d-l Partenie Sedan, de profesie miner, de prezent preşedintele filialei din Petroşani, de naţionalitate român, greco-oriental, de 34 ani, născut în comuna Căpâlnaş, jud. Caraş-Severin, locuitor în Petroşani, str. S. IV, nr. 3.

Tendinţa ziarului va fi întărirea sentimentelor patriotice şi naţionale, armonia de clase sociale şi răspândirea culturii de orice natură între cititorii lui. De asemenea şi apărarea intereselor oricăror clase neîndreptăţite.

Acestea vi le comunicăm pentru luare la cunoştinţă, rugându-vă totodată să primiţi expresia sinceră a sentimentelor noastre de stimă deosebită.

Petroşani la 9 aprilie 1921

Preşedinte centrală — Secretar general
ss. indescifrabil — ss. indescifrabil

Redactor responsabil,
Partenie Sedan”[44].

[43] SJHAN, FPJH, Dos. 15/1919, f. 2-3.
[44] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 20.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Pe baza celor hotărâte de Centrala Sindicatelor Naţionale din Transilvania şi Banat un grup de intelectuali s-au întrunit în ziua de 8 iunie 1921, în şedinţa de constituire a comitetului pentru redactarea şi administrarea ziarului *Graiul Muncitorimei*[45]. La şedinţă au luat parte următorii: Petru Turcu, Dr. Enea Giurchescu, Teofil Ivanovici, Vasile Niţariu, Ioan Zepa, Ioan Niciu, Miron Duşa, Achim Zamora, George Davidescu şi Ioan Albu[46]. Adunarea propune ca preşedinte şi director al comitetului de redacţie pe Petru Turcu[47].

Preşedintele Petru Turcu propune ca din comitetul de redacţie să facă parte domnii: Dr. Enea Giurchescu, Teofil Ivanovici, Ioan Zepa, Ioan Niciu, Miron Duşa, Achim Zamora şi George Davidescu[48]. Cu administraţia ziarului sunt însărcinaţi Ion Albu şi Vasile Niţaru. Pentru funcţia de redactor responsabil, preşedintele Petru Turcu îl propune pe Miron Duşa, propunere aprobată de către participanţi cu unanimitate. În finalul şedinţei, preşedintele şi directorul comitetului de redacţie face următoarele propuneri privind activitatea colegiului de redacţie:

1. Ziarul să rămână şi pe mai departe organul sindicatelor naţionale, ferindu-se de luptele altor partide politice şi având un scop bine fixat.
2. Apărarea intereselor muncitorimii în consonanţă cu interesele superioare ale neamului românesc şi patriei.
3. Educarea culturală a maselor muncitoreşti pe baze naţionale.

În finalul şedinţei, preşedintele Petru Turcu a propus ca membru în comitetul de redacţie pe Dr. Coloman Fülöp, directorul liceului din localitate[49]. Şedinţa se încheie, procesul-verbal fiind semnat de Petru Turcu, preşedinte, Ioan Albu, secretar, şi membrii, Dr. Enea Giuchescu, Teofil Ivanovici, Ioan Zepa, Vasile Niţariu, Ioan Niciu, Zamora Achim, Duşa Miron şi Gh. Davidescu[50].

Directorul comitetului Petru Turcu informa, la 10 iunie 1921, pe primpretorul plasei Petroşani, despre evenimentul produs, scriindu-i următoarele: „Vă rog să binevoiţi a lua cunoştinţă despre faptul că ziarul «Graiul Muncitorimei» a trecut sub cârmuirea unui comitet de redacţie şi administraţie, conform procesului-verbal alăturat în copie”[51].

Încă din 31 mai 1921 subprefectul judeţului Hunedoara îi scria primpretorului plasei Petroşani în problema fondării ziarului *Graiul Muncitorimei*, în comuna Petroşani, să „invite Redacţiunea ziarului «Graiul Muncitorimei», ce apare în Petroşani, de a înainta de urgenţă certificatul despre datele pretinse de §-ul 16 al Legii de presă”[52]. Ziarul nou înfiinţat este agreat de către Centrul Sindicatelor Naţionale Române din Transilvania, Banat şi părţile ungurene cu sediul în Petroşani[53].

La 2 august 1921, subprefectul judeţului Hunedoara se adresa primpretorului plasei Petroşani în problema Noului Comitet de Redacţiune al ziarului săptămânal *Graiul Muncitorimei*[54]. Subprefectul îl ceartă pe primpretor scriindu-i următoarele: „Vă invităm pentru ultima dată şi sub urmările cercetării disciplinare, să executaţi imediat

[45] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 13.
[46] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 13.
[47] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 13.
[48] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 13.
[49] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 13.
[50] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 13.
[51] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 14.
[52] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 18.
[53] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 20.
[54] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 11.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

ordinul nostru cu nr. 4.831/921. Nu înţelegem tărăgăneala aceasta din partea D-voastră, observată de altfel şi cu privire la executarea ordinului cu nr. 2.279/1921”[55].

După primirea acestei mustrări, primpretorul dă ordinele necesare pentru punerea în legalitate. În 8 august 1921 primăria Petroşani acordă atestatul comunal pentru editorul ziarului, Hirsch Samuil[56]. Documentul are următorul text:

„De la Primăria comunei Petroşani
Atestat comunal

Subscrisa antistie comunală adevereşte oficios, că Hirsch Samuil, editorul foaiei «Graiul Muncitorimei», domiciliat în Petroşani, de ocupaţie proprietar de tipografie, e de 33 ani, adică născut în 1887 (una mie opt sute optzeci şi şapte) în comuna Adamos, în judeţul Târnava Mare, ţara România, şi prin aceasta după cunoştinţa noastră în prezent e cetăţean român.

Acest atestat s-a eliberat la cererea petentului, referitor la legea presei din anul 1914, decret XIV, § 16.

Petroşani la 8 august 1921.

Atestatul este semnat de către primar şi prim secretar”[57].

Cel de-al doilea atestat este eliberat pentru redactorul responsabil al ziarului şi are următorul text:

„De la Primăria comunei Petroşani
Atestat comunal

Subscrisa antistie comunală adevereşte oficios, cum că Ioan Peneş, redactorul responsabil la foaia «Graiul Muncitorimei», e locuitor în comuna Petroşani, născut în 1892 (una mie opt sute nouăzeci şi doi) în comuna Satu Lung, judeţul Braşov, ţara România, şi aşa dar e cetăţean român şi maiorean.

Acest atestat s-a eliberat la cererea petentului pentru folosinţa oficioasă pe baza legii presei, § 16.

Petroşani la 8 august 1921. Semnează primarul şi primul secretar”[58].

În 9 august 1921, primind aceste documente, primpretorul plasei Petroşani expedia subprefectului judeţului Hunedoara următorul document[59]:

„Primpretura plasei Petroşani
Nr. 8.081/921
Nr. ord. 4.831/921
Obiect: Noul comitet de redacţiune a ziarului
Săptămânal «Glasul Muncitorimei»

Domnule Subprefect

Avem onoarea a înainta Certificatele Primăriei referitoare chestiei, raportând că cauza întârzierii în executarea acestor acestei ordinaţiuni de secretariatul Petroşani, care

[55] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 11.
[56] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 9.
[57] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 9.
[58] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 10.
[59] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 7.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

întârziere o motivează prin aceia că nu a fost în posesiunea legii de presă şi abia acum a dat de legea amintită, din întâmplare găsită cu mare trudă.

Petroşani la 9 august 1921.

Primpretor,
ss. indescifrabil”[60].

IV. Ziarul umoristic *BUMBUŞCA* Orăştie.

Din iniţiativa profesorului Valeriu Bora şi a lui Ioan Chereche, locuitori în Orăştie, a apărut ziarul umoristic *Bumbuşca* din Orăştie. La 8 martie 1920, cei doi parteneri înaintau prefectului judeţului Hunedoara următoare cerere:

„Domnule Prefect,

Pentru îmbogăţirea materialului literar şi având în vedere necesitatea unui organ public acomodat, ca să dea loc în cadrele lui unui material menit pentru distracţie, dar totodată şi pentru a zbicui scăderile deregătoare intereselor noastre sociale şi culturale, am fondat un jurnal umoristic literar cu numele «Bumbuşca».

Acest jurnal se va feri de tractarea lucrurilor de natură politică, va sta sub îngrijirea şi redactarea mea, iar răspunderea pentru redacţiune o va purta tipograful Ioan Chereche, domiciliat în Orăştie. Tiparul se va face în Tipografia subsemnată a Libertatei, în a căruia localităţi va fi situată şi administraţia şi direcţiunea, precum şi redacţia jurnalului.

În vederea interesului public şi a scopului urmărit de acest jurnal, ne rugăm să binevoiţi a aplacida pasul nostru şi a încuviinţa apariţia jurnalului săptămânal şi în formă de cvart.

Orăştie la 8 martie 1920.

Cu devotament:

Ioan Chereche
redactor resp[onsabil]
la «Bumbuşca»

Valeriu Bora,
redactor la «Libertatea» şi
şef redactor la «Bumbuşca»

Apare în tipografia
«Libertatei» Orăştie
Tipografia «Libertatea»
I. Ciontea”[61].

În aceeaşi dată de 8 martie, cei doi colaboratori ai ziarului umoristic „Bumbuşca” obţineau din partea Consiliului oraşului Orăştie următorul:

„Atestat de moralitate

Consiliul orăşenesc adevereşte că d-l Valeriu Bora şi d-l Ioan Chereche, locuitori în Orăştie au o conduită politică neescepţionabilă şi un trecut nepătat.

Orăştie la 8 martie 1920. Primar subst[itut], Herlea”[62].

Ziarele *România Liberă*, *România*, *Glasul Hunedoarei* şi *Glasul Muncitorimei*, sunt primele apariţii, inedite, în peisajul bogat al presei româneşti hunedorene după Unirea din anul 1918. Importanţa lor este, cu atât mai mare, întrucât unele fiind printre primele sau chiar primul ziar, apărut în limba română, în oraşele Deva, Hunedoara şi Petroşani.

[60] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 7.
[61] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 27.
[62] SJHAN, FPJH, Dos. 85/1921, f. 23.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Abrevieri

SJHAN, FPJH – Serviciul Judeţean Hunedoara a Arhivelor Naţionale, Fond *Prefectura judeţului Hunedoara*.

Bibliografie

Andruş 1984-1985 – R. Andruş, *Periodice hunedorene din colecţiile Muzeului Judeţean Hunedoara – Deva (1876-1948)*, în *Sargetia*, XVIII-XIX, 1984-1985, p. 403-434.

Ardeleanu 1974-1975 – I. Ardeleanu, *Bibliografia oraşului Deva. Periodice apărute în perioada interbelică*, în *Sargetia*, XI-XII, 1974-1975, p. 419-421.

Baron 2000 – M. Baron, *Prima revistă românească din Valea Jiului «Calea Vieţii» (1916)*, în *Corviniana*, VI, 2000, p. 292-295.

Baron 2004 – M. Baron, *Presa românească din Valea Jiului în Perioada interbelică*, în *Sargetia*, XXXII, 2004, p. 551-572.

Lazăr 2014 – I. Lazăr, *Câteva date privind înfiinţarea primului Ziar românesc din oraşul Hunedoara, după Marea Unire*, în *Sargetia* (S.N.), V, 2014, p. 311-317.

Lupaş 1916 – I. Lupaş, *Din trecutul ziaristicii româneşti*, Arad, 1916.

Toma 2012 – D. Toma, *Aspecte privind presa hunedoreană în perioada 1876-2011*, în vol. ed. I. S. Bara, D. Toma, I. Lazăr, *Judeţul Hunedoara. Monografie*, vol. III, Deva, 2012, p. 401-453.

New Data on the Beginnings of the Romanian Press in Hunedoara County (1919-1921)

Abstract

Until the Union from 1918, only a small number of towns from Hunedoara County succeeded in publishing press in Romanian, the city of Orăştie being one of them, as well as the communes of Petroşani and Vulcan. The other cities in the County, Deva, Haţeg and Hunedoara, and the communes of Brad, Ilia, Geoagiu, and Baia de Criş did not manage to print any newspaper or magazine in Romanian before the Union. While researching at the Hunedoara County Section of the National Archives in Deva, I discovered a series of never published or lesser-known documents that shed new light on the creation of the first Romanian newspapers from Deva (*România Liberă*), Hunedoara (*Glasul Hunedoarei*), Petroşani (*Graiul Muncitorimei*), and Orăştie (*Bumbuşca*).

Important personalities from Hunedoara County took part in creating these newspapers in Romanian, personalities that also played a major part in achieving the Great Union from 1918, such as Dante Gherman, Petru Groza, Simion Câmpeanu, George Dănilă, Gheorghe Dubleş, Vasile C. Osvadă, Nicolae Macrea, Valeriu Bora.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro